

TEN GELEIDE

Carla van Baalen

In 1981 verschenen de eerste *Politieke Opstellen*, een bundel artikelen geschreven door medewerkers van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, bedoeld als relatiegeschenk met voorproefjes op de grote naslagwerken in de serie *Parlementaire Geschiedenis van Nederland na 1945*. Inmiddels ligt de achttiende aflevering van deze opstellen voor u. De meeste bijdragen zijn nog steeds van de hand van aan het Centrum verbonden onderzoekers en betreffen, zoals vanouds, grotendeels voorstudies voor het eerstvolgende deel in de serie, i.c. deel 5 over het kabinet-Drees III (1952-1956). Toch begint het profiel van de *Politieke Opstellen* zich langzaam maar zeker te wijzigen. Het is nadrukkelijk de bedoeling, hetgeen in de vorige aflevering reeds werd aangekondigd, tot een andere, bredere opzet van de opstellen te komen.

Dit jaar bevatten de *Politieke Opstellen*, naast vijf bijdragen van CPG-medewerkers, ook een tweetal bijdragen van auteurs van elders uit het land. Tevens zijn boekbesprekingen opgenomen van studies die voor de parlementaire geschiedschrijving relevant zijn. Het is de bedoeling in de komende jaren de *Politieke Opstellen* te laten uitgroeien tot een volwaardig jaarboek voor de parlementaire geschiedenis, dat ook een breder publiek zal aanspreken.

Het eerste artikel in deze bundel is van de hand van *Rutger Zwart*. Hij analyseert de receptie van de Colijn-biografie van de historicus Herman Langeveld. Over deze biografie ontstond een heftige polemiek in historisch Nederland, met name omdat Langeveld *debunking* van de antirevolutionaire voorman niet schuwde en zijn afkeer van een aantal karaktertrekken van Colijn niet onder stoelen of banken stak. De biograaf laadde daarmee de verdenking op zich bevooroordeeld te werk te zijn gegaan. Zwart meent echter dat Langeveld goede motieven had voor zijn werkwijze. Hij wilde zich ontworstelen aan de lange traditie van verzuilde geschiedschrijving, reden waarom het boek wel polemisch van toon *moest* zijn. Aan de wetenschappelijke kwaliteit van het boek doet deze toonzetting niet af.

Koen Vossen levert een portret van de kleurrijke Henri ter Hall, een revuekoning in de 'polletiek'. Ter Hall was oprichter van één van de vele kleine politieke partijtjes die in het interbellum de kop opstaken, partijen van ontevreden en die zich vaak maar op een enkel thema profileerden. Van Hall ontpopte zich als de behartiger van de belangen van de populaire kunst en het amusementsbedrijf, maar hij heeft vrijwel niets bereikt omdat hij steeds moest opboksen tegen een confessionele meerderheid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij aan het einde van zijn landelijke politieke carrière enigszins teleurgesteld belandde

in het extreem rechtse Verbond voor Nationaal Herstel dat het bestaansrecht van de parlementaire democratie ter discussie stelde. Volgens de auteur heeft Ter Hall wel betekenis gehad door zijn eigenzinnige optreden als *campaigner*.

Jan Ramakers beschrijft de totstandkoming van de Zondagswet van 1953 en de Begrafeniswet van 1955. De vigerende wetgeving op de handhaving van de zondagsrust en het verbod op crematie bleek niet langer te handhaven. Hoewel, of misschien omdat, inbreuken op de voorgeschreven zondagsrust en op het crematieverbod al decennialang werden gedoogd, meende KVP-minister Beel dat nieuwe regelingen gewenst waren. De parlementaire debatten over de wetsvoorstellen leverden politiek belangrijke momenten op omdat zij zich afspeelden in het spanningsveld tussen algemeen en particulier belang; de individuele vrijheid was in het geding. Bovendien boden de debatten de fracties de gelegenheid zich te profileren binnen de nieuwe parlementair-politieke verhoudingen die waren ontstaan bij het aantreden van het derde kabinet-Drees. Vooral de VVD, voormalige regeringspartner van KVP en PvdA, zette alle zeilen bij om zich electoraal zo gunstig mogelijk te profileren als onvervalste oppositiepartij. Zij probeerde tweespalt te zaaien in de PvdA en schilderde de sociaal-democraten af als trouwe paladijnen van de KVP die er niet voor terugschrokken hun principes te verloochenen om de coalitiegenoot te behagen.

Op 14 januari 1953 werd de Nederlandse Consumentenbond opgericht, de eerste club die zich rechtstreeks richtte tot de individuele consument. Anno 1998 is één op elke negen Nederlandse huishoudens lid van de bond. *Johan van Merriënboer* beschrijft in 'De moeizame start van de Consumentenbond' de eerste jaren. De neutrale bond had de grootste moeite een plaatsje te veroveren in de verzuilde maatschappij van de jaren vijftig: de toekenning van de aanloopsubsidie werd geschrapt op aandringen van een meerderheid van de Tweede Kamer; de voorzitter van de bond, tevens werkzaam als rijksambtenaar, werd door zijn minister met ontslag bedreigd; consumentenorganisaties kregen geen stem in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Peter van der Heiden behandelt in zijn bijdrage de formatie van het kabinet-Drees III. Door de onverwachte verkiezingsoverwinning van de PvdA werden de politieke verhoudingen danig door elkaar geschud, hetgeen een problematische formatie opleverde. Hoewel er snel inhoudelijke overeenstemming was (dit terwijl het kabinet geen echt program, maar slechts 'richtlijnen' had), zou er een fors aantal (in)formateurs aan te pas moeten komen om het uiteindelijke vierpartijenkabinet het daglicht te laten aanschouwen.

Peter van Griensven bespreekt in zijn artikel 'De "minder aangename stemming" ten aanzien van het kabinet-Drees III' de eerste koortsige maanden van het derde kabinet-Drees waarin met name de onduidelijkheid over de status van het programma tot onrust leidde in de ministerraad. Het was vooral de opstelling van de KVP-fractie die beroering veroorzaakte. De KVP mat zich een onafhankelijke positie tegenover het kabinet aan en wilde niets weten van gebondenheid aan het program. De slechte verkiezingsuitslag zal aan deze opstelling niet vreemd zijn geweest.

Carla van Baalen onderzoekt twee parlementaire debatten uit de jaren vijftig die de rechtsgelijkheid van vrouwen op het gebied van arbeid tot inzet hadden. Het eerste debat ging over de vraag of Nederland moest overgaan tot ratificatie

van een internationaal verdrag dat gelijke beloning van mannen en vrouwen bij arbeid van gelijke waarde voorstond. Het tweede debat betrof het ontslag dat vrouwen in Nederlandse overheidsdienst te wachten stond op het moment dat zij trouwden. De Kamer was ideologisch sterk verdeeld over de kwesties. De confessionele fracties stonden lijnrecht tegenover de linkse en liberale fracties, welke laatste hun gelederen overigens versterkt zagen door de vrouwen en enkele mannen uit het confessionele kamp.

Tot slot wil ik graag Jan Ramakers, Peter van der Heiden en Irene Broeder hartelijk danken voor hun bijzondere inspanningen bij het totstandkomen van deze aflevering van de *Politieke Opstellen*.